

Rozprawy

Wojciech Zawadzki, Oficjalat pomezanski w latach 1601-1821

Po sekularyzacji diecezji pomezanski dekanaty malborski, nowostawski, dzierzgoński, sztumski i żulawski pozostawały w Prusach Królewskich. Szybko powstał problem przynależności religijnej tego terenu. Niewątpliwie o zachowaniu katolicyzmu w pięciu dekanatach na Żuławach Malborskich i Powiślu zadecydowało polskie osadnictwo prowadzone szczególnie intensywnie po 1466 r. W świadomości i prawodawstwie kościelnym diecezja pomezanska po reformacji przetrwała aż do 1821 r. Jako wysoce prawdopodobną można przyjąć tezę, że oficjalat w Pomezanii, zależny od biskupów chełmińskich istniał już w XVI w. Data 8 VII 1601 r., uznawana przez niektórych autorów za moment utworzenia oficjalatu, ma charakter hipotetyczny. Oficjalat pomezanski istniał do 1821 r. Bulla cyrkumskrypcyjna papieża Piusa VII „De salute animarum” z 16 VII 1821 r. ustalała nowe granice kościelne w Prusach. Autor – po raz pierwszy, na bazie obszernych materiałów źródłowych opisuje strukturę parafii, administrację oraz obsadę personalną oficjalatu. Praca, w polskiej wersji językowej, ukazała się w: Zapiski Historyczne 72 (2007), zeszyt 1, s. 23-52.

Hans-Jürgen Karp, Administrator Apostolski Maximilian Kaller i mniejszość polska w prowincji Marchia Graniczna Poznań - Prusy Zachodnie

Akta naczelnego prezydium prowincji Poznań – Prusy Zachodnie oraz polskiego konsulatu w Pile jak też niektóre zachowane akta berlińskiej nuncjatury dają obraz uwarunkowań politycznych dla działalności duszpasterskiej wśród polskiej mniejszości obszarów przygranicznych, jak również związanej z tym aktywności duszpasterskiej Maximiliana Kallera w Wolnej Pralaturze Pilskiej. Mianowanie berlińskiego proboszcza Kallera na Administratora Apostolskiego w 1926 r., motywowane było przez nuncjusza berlińskiego Eugeniusza Pacelliego troską o rozwój Kościoła na wschodzie i podkreślało doniosłą rolę tego urzędu w tym procesie. W konflikcie narodowo-politycznym pomiędzy Niemiecką Rzeszą a Polską w Marchii Granicznej, Kaller opowiedział się po stronie mniejszości polskiej, podkreślając jej prawo do używania języka polskiego w liturgii, zwracając jednak uwagę na prawa niemieckiej większości. Jako naczelnny duszpasterz ale też lojalny obywatel Niemiec odrzucał on stanowczo narodowo-polityczną działalność polskiego duchowieństwa.

Polski konsul w Pile walcząc o większe prawa dla Polaków, interweniował w Stolicy Apostolskiej, domagając się większej ilości polskich nabożeństw. Interwencje te, mogły mieć wpływ na decyzje Kallera przy ustanawianiu nowego porządku nabożeństw z 1929 r. Jednak głównym motywem i wyznacznikiem, które determinowały jego działania i decyzje, były dyrektywy Kurii Rzymskiej jak również spotkania i rozmowy z prymasem Augustynem Hlondem, z którym w Rzymie omawiał sprawy mniejszościowe.

Brigitte Poschmann †, Warmia między narodowym socjalizmem a Akcja Katolicka

Prezentowany tekst z 2001 roku autorstwa zmarłej w 2008 r. Brigitty Poschmann, obecnie przygotowany do druku wraz z załącznikami przez Rainera Bendela, jest próbą oceny działalności biskupa warmińskiego Maximiliana Kallera w obrębie Akcji Katolickiej. Oceny tej dokonano na podstawie archiwaliów i stanu wiedzy na ten temat w tamtym czasie. Program Akcji Katolickiej miał na celu wzmocnienie organizacji kościelnych jako głównych nośników życia parafialnego. Akcja Katolicka postrzegana przez nazistów jako „polityczny katolicyzm” była przez nich

zwalczana. W roku 1937 działalność organizacji kościelnych została zakazana. Kaller otwarcie przeciw temu protestował, swoim programem, mającym na celu integrację duszpasterstwa dorosłych, młodzieży i dzieci przeciwstawił się nazistowskiej ideologii. Program ten uwrażliwił wielu katolików na groźbę utraty wartości religijnych i tożsamości chrześcijańskiej.